

Pojęcie dojrzałości szkolnej

Dojrzałość do podjęcia przez dziecko nauki w szkole było od lat przedmiotem badań wielu psychologów. Początkowo uwzględniano w badaniach przede wszystkim poziom rozwoju procesów umysłowych jako niezbędnych do nauki czytania, pisanie i matematyki. Inne szkoły psychologiczne uznały te kryteria za niewystarczające. Stopniowo zaczęto zwracać uwagę również na zdolność celowego działania, wypełniania zadań, podporządkowania się określonym wymaganiom, na umiejętność nawiązywania kontaktów społecznych.

Gotowość szkolna, dojrzałość szkolna, przygotowanie do szkoły to zdaniem B. Wilgockiej – Okoń, terminy używane na ogół zamiennie. Zarówno w Polsce jak i w innych krajach ogólnie stwierdza się, że optymalnym wskaźnikiem wiekowym dla nowych zadań objętych programem szkolnym jest wiek 6 – 7 lat. Od prawie pół wieku gotowość szkolna była jednym z głównych tematów zainteresowań psychologów i pedagogów w Polsce, m. in.; M. Radlińskiej, S. Szumana, A. Szumińskiej, H. Muszyńskiego, B. Wilgockiej – Okoń, W. Okonia, K. Tyborowskiej, A. Brzezińskiej, M. Przetacznikowej.

Definicję gotowości szkolnej mają najczęściej charakter dynamiczny. S. Szuman ukazał, iż „pomyślny start szkolny dziecka i jego dalsze losy szkolne uwarunkowane są przez poziom rozwoju fizycznego, umysłowego i emocjonalno – społecznego, a uwarunkowania te są w poważnym stopniu zależne od oddziaływania środowiska”.

Osiągnięcie przez dzieci, powyższych poziomów rozwoju czyni je według S. Szumana wrażliwymi i podatnymi na systematyczne nauczanie i wychowanie. Wrażliwość na naukę pojawia się zdaniem autora, przede wszystkim w zainteresowaniu dziecka szkołą i wiadomościami oraz umiejętnościami, jakie może sobie tam przyswoić. Fakt, że dziecko chętnie chodzi do szkoły i chce się uczyć, jest jednym ze sprawdzianów dostatecznego stopnia owej wrażliwości. Podatność na nauczanie i wychowanie w szkole polega na tym, że to, czego dziecko się uczy, jest dla niego przystępne i zrozumiałe

.Wskaźnikiem podatności jest również umiejętność podporządkowania się wymaganiom nauczyciela i regulaminu szkolnego oraz zdolność do harmonijnego współżycia z kolegami .

Podobnie definiuje dojrzałość szkolną, gotowość W. Okoń jako „ osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, jaki umożliwia mu udział w życiu szkolnym i opanowanie treści programowych klasy pierwszej. Dojrzałość szkolna zależy od warunków bytowych dziecka, wykształcenia rodziców, wychowania przedszkolnego, zdolności dziecka i jego zdrowia.

Inne ujęcie dynamiki gotowości szkolnej prezentuje A. Brzezińska. Uważa ona, że gotowość dziecka do szkoły rozumiana jest współcześnie w kategoriach interakcyjnych, tzn. ujmując ją dynamicznie jako efekt „współgry właściwości dziecka i właściwości szkoły (jej oferty edukacyjnej)”. Ta nowa struktura współzależności dziecka bazuje na dwóch obszarach – wpływie środowiska, głównie społecznego i aktywnego udziale dziecka w tworzeniu dla siebie optymalnych warunków rozwoju.

Uzupełnieniem dotychczasowych poglądów na gotowość szkolną może być stanowisko D. Golmana. Eksponuje on w problemie gotowości szkolnej, właściwości emocjonalno – społeczne, m. in.: łatwość nawiązywania kontaktów z rówieśnikami i osobami dorosłymi, umiejętność współżycia i współdziałania, zdolność wyrażania swoich potrzeb, wiarę w siebie, ciekawość świata, zdolność kontrolowania się na miarę swojego wieku. Czynniki te zdaniem D. Golmana liczą się w gotowości szkolnej bardziej niż np. zdolność analizy i syntezy głoskowej i sylabowej, czyli umiejętność poznawania i odtwarzania figur lub znaków literowych. Zapewniają one dziecku powodzenie w nauce szkolnej.

Sporządzenie jednak charakterystyki czy inaczej mówiąc „ inwentarza” cech dziecka dojrzałego pod względem fizycznym, emocjonalno – społecznym i umysłowym do podjęcia nauki w szkole – jest zadaniem wyjątkowo trudnym, gdyż dotyczy wszystkich sfer rozwoju dziecka i pozostaje w sprzeczności z postulatem osobowości otwartej.

Podstawowym przejawem dojrzałości fizycznej jest dobry stan zdrowia, odporność na choroby i zmęczenie, sprawność narządów zmysłów i narządów

artykulacyjnych oraz ogólna sprawność ruchowa i manualna, która jest z dobrą orientacją przestrzenną, a także koordynacją i pamięcią wzrokowo – ruchowo – słuchową. Nieodzowna jest również równowaga nerwowa, będąca warunkiem zdrowia psychicznego i osiągnięcia dojrzałości uczuciowej.

Dojrzałość fizyczna warunkuje dojrzałość psychomotoryczną dziecka, która ma wpływ na dobrą orientację w przestrzeni, koordynację ruchową i wzrokowo – słuchowo – ruchową.

Przejawem tej dojrzałości jest także zręczność, sprawność ruchów rąk, opanowanie ruchów narzędziowych (praksji), umiejętność hamowania pewnych impulsów ruchowych, wykonywania ruchów ciągłych, zdolność utrzymania kierunku ruchu.

Podstawowym elementem dojrzałości psychoruchowej jest umiejętność przetwarzania statycznego obrazu graficznego (liter, wyrazów), na obraz dźwiękowy (głosek, słów) oraz obu tych obrazów na obraz ruchu. Do osiągnięcia tej umiejętności niezbędny jest określony poziom pamięci wzrokowej i słuchowej. W gotowości do nauki czytania i pisania podstawową rolę odgrywa, więc współdziałanie ośrodków wzroku, słuchu, ruchu i mowy znajdujących się w korze mózgowej.

Dojrzałość umysłową charakteryzuje przede wszystkim swoboda w posługiwaniu się mową (realizacja językowa) oraz prawidłowe rozumienie mowy innych (kompetencja językowa). Ponadto dzieci dobrze przygotowane do nauki czytania i pisania potrafią dokonać analizy i syntezy wzrokowej oraz słuchowej, rozumieją, iż poszczególne treści można przekazać za pośrednictwem umownych znaków, jakimi są głoski i litery czy też słowa i wyrazy. Nieodzowny jest także taki zasób doświadczeń i wiadomości, który pozwala powiązać nie tylko określony znak graficzny z odpowiednim dźwiękiem, ale także z treścią znaną dziecku z otaczającej je rzeczywistości.

Przejawem dojrzałości emocjonalno – społecznej jest samodzielność zaradność, chęć i umiejętność nawiązywania kontaktów z rówieśnikami i nauczycielem oraz umiejętność przystosowania się do wymogów nowego środowiska. Poważną rolę odgrywa też wspomniana już równowaga, obowiązkowość i wytrwałość, wiara we własne siły, umiejętność podporządkowania się wymaganiom nauczycieli, a także wrażliwość na jego opinię i ocenę.

Dziecko dojrzałe umysłowo do podjęcia nauki w szkole posiada już określony zasób doświadczeń i wyobrażeń, będących podstawą dla procesów analizy

i syntezy oraz rozwoju mowy i logicznego myślenia. Dziecko wstępujące do szkoły posługuje się mową w sposób zrozumiały dla otoczenia, a także poprawny pod względem gramatycznym i dźwiękowym; potrafi słuchać wypowiedzi ustnej ze zrozumieniem; opanowało w określonym zakresie umiejętność czytania. Ponadto – jest to dziecko myślące z zaciekawieniem i zadowoleniem o swoich nowych, szkolnych obowiązkach.

Jak widać z tego niepełnego przeglądu cech charakteryzujących dziecko zdolne do podjęcia nauki w szkole, poszczególne sfery rozwoju przenikają i warunkują się wzajemnie. Na przykład stan równowagi nerwowej związany jest ściśle z przebiegiem procesu kształtowania dojrzałości społecznej czy umysłowej, a umiejętność słuchania ze zrozumieniem wpływa nie tylko na dojrzałość umysłową, lecz także na fizyczną i społeczną, gdyż brak zrozumienia uniemożliwia kontakt z otoczeniem i wykonywanie poleceń.

Pod koniec wieku przedszkolnego dziecko powinno umieć słuchać uważnie wypowiedzi innych osób, rozumieć polecenia dorosłych, swobodnie wypowiadać się w mowie potocznej. Bogaty zasób słów powinien umożliwiać mu porozumiewanie się w sposób zrozumiały.

Gotowość do podjęcia nauki w szkole wymaga ogólnej dojrzałości i trudno byłoby przyznać priorytet którejś ze stref rozwoju. O powodzeniu dziecka w szkole – obok zasobu wiedzy, dobrze wykształconej mowy – decyduje również zdrowie fizyczne, uspołecznienie i cechy osobowości. Jeżeli dziecko nie może się zaaklimatyzować się w grupie społecznej, nie potrafi zyskać przyjaciół, zgodnie współdziałać, solidnie wykonywać szkolne obowiązki – nie będzie się czuło dobrze w klasie szkolnej. Jedną z najbardziej zasadniczych spraw w przygotowaniu dziecka do szkoły pod koniec okresu przedszkolnego jest wzbudzenie motywacji do nauki i do pójścia do szkoły.

Jednak, niezależnie od tego, jak silna jest stymulacja dzieci nie będą potrafiły się uczyć dopóki pod względem rozwoju nie będą dojrzałe do uczenia się. Znaczy to, że najpierw muszą zaistnieć podstawy fizyczne i psychiczne, aby można było budować na nich zdolności.

Jeżeli dzieci nie są dojrzałe do uczenia się, wówczas ich nauczanie będzie tylko stratą czasu i sił. Może doprowadzić u dziecka do przeciwstawiania się tym wysiłkom,

co przeszkadza mu w osiągnięciu postępów w nauce, jak również przyswojenia sobie złych nawyków lub niechętniej postawy wobec uczenia się .

Zrozumienie istoty wszechstronnego rozwoju dziecka jest nieodzownym warunkiem prawidłowej realizacji zadań związanych z przygotowaniem dziecka do szkoły. Dzieci, rozpoczynające naukę w szkole, są w większości pozytywnie nastawione do swoich nowych – uczniowskich obowiązków. Mimo to nie wszystkim dzieciom łatwo jest przystosować się do atrakcyjnej wprawdzie, ale nowej przecież i trudnej roli ucznia.

Bibliografia:

- Domaniewska T. Osiągnięcia przez dzieci dojrzałości szkolnej, WSiP, Warszawa, 1991r.
- Filipczuk H. , Rodzice i dzieci w młodszym wieku szkolnym, Nasza Księgarnia, Warszawa, 1985r.
- Kwiatkowska M. , Podstawy pedagogiki przedszkolnej, WSiP, Warszawa, 1996r.
- Lubowiecka L., Przystosowanie psychospołeczne dziecka do przedszkola, WSiP, Warszawa, 1991r.
- Marshall M., Haith D., Scott A., Psychologia dziecka, WSiP, Warszawa, 2001r.
- Prus-Wiśniewska H., Zanim dziecko pójdzie do szkoły, Wydawnictwo Medium, Warszawa 1995r. wania cudzego punktu widzenia i uwzględniania intencji przy ocenie moralnej.

Opracowała : mgr Małgorzata Andrzejewska